

Dr. Tóth Sándor László

Albertfalva és asztalossága

Öröndötes, hogy Albertfalva egykori lakóiról, üzemeiről a helytörténet számos kutatási adattal, érdekességgel szolgál. Ennek gyűjtőhelye, Beleznay Andor iskola- és múzeum-igazgató kiterjedt és jól dokumentált gyűjtésének és kiállításainak színhelye a Pentele utcában lévő Albertfalvi Helytörténeti Gyűjtemény és Iskolamúzeum.

Az 1825 -től létező Albertfalva lakosainak nagy része iparos volt. Asztalos dinasztiákban nevelődő, külföldet is megjárt mesterek dolgoztak, néhányuk bútora külföldre is eljutott. Közöttük volt Mahunka Imre, aki az 1900. évi párizsi világkiállításon aranyérmet kapott bútoraiért, bár akkor már a Józsefvárosban dolgozott.

Albertfalva iparában talán az első nagyüzem lehetett az Első Magyar Repülőgépgyár, ahol az első világháború alatt favázás repülőgépeket gyártottak, majd autókarosszériák és hajlított bútorok készültek, természetesen fából. De ekkor már a nagyüzem a Neuschlosz-Lichtig nevet viselte.

Faipartörténeti kutatásaim során jutottam el Mahunka Imréhez, az Albertfalvi Helytörténeti és Iskolamúzeumhoz, ahol nemcsak Mahunka emlékszobát, hanem a község asztalosságával foglalkozó gyűjteményt, állandó kiállítást is találtam. Nem kellett sokat keresnem, a Múzeum harmadik állandó kiállítása a Monarchia legnagyobb repülőgépgyárának állít emléket, ahol favázás hadi repülőgépeket gyártottak. Az már csak ráadás volt, hogy utód vállalatánál nem kevés hajlított bútor készült.

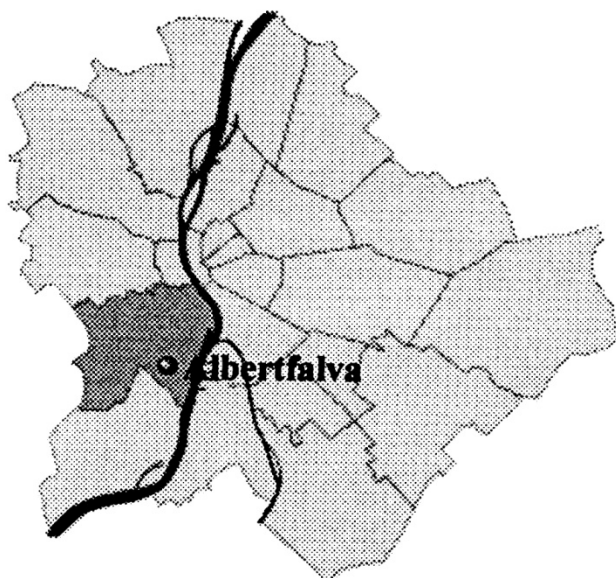
Először Mahunka Imre életéről és munkásságáról készült emlékfűzet, publikáció, majd további kutatások eredményeképpen jelen összeállítás.

Albertfalvi ipartörténeti kronológia

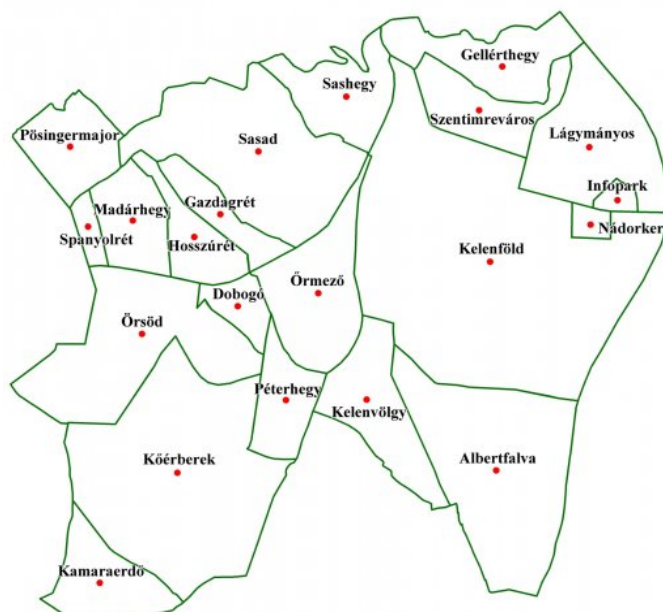
1819	Megalakul az Iparos Céh
1846	Albertfalván 53 iparos mester van
1852	Elkészül az Iparos Céh céhládája
1886	Megalakul az Ipartestület Iparos iskola jön létre
1889	Megindul a HÉV közlekedése
1900	Az iparosok száma 75, ebből 49 az asztalos Mahunka Imre aranyérme a párizsi világkiállításon
1906	Megkezdzi működését az Eiser és Weisz Aeterikus Olajok Gyára
1914	Termelni kezd az Első Magyar Repülőgépgyár
1916	A Hangya Ipari Rt. megkezd termelését
1918	Megindul a termelés az Első Magyar Légcsavargyárban
1919	A repülőgépgyár utóda a Nautica Rt. megkezd működését
1921	Megalakul a Neuschloss-Lichtig Repülőgépgyár és Faipari Rt. a Nautica Rt. utódként
1926	Üzembe helyezik a Lóden Posztógyárat
1928	Larrileux Chimie Rt. lakkgyár létesül
1938	Megszűnik a Helyi ipartestület
1939	Páger László Finomszerelvény Öntöde létesül Létrejön az Első Magyar Gazdasági Gépgyár
1948	Működik az Albertfalvai Zománchuzalgyár
1949	Megalakul a Szellőző Művek
1950	Albertfalvát a Főváros XI. kerületéhez csatolják
1980	Megalakul az Alberfalvi Helytörténeti és Iskolamúzeum

Albertfalvai asztalosok és a céhláda

Albertfalva

Újbuda és Albertfalva Budapesten

Albertfalva Újbuda térképén (jobbra lent)

Albertfalva ma a főváros XI. kerületének (Újbuda) Kelenföld és Budafok közötti része, területe: 3,05 km². Határai: Kondorosi út a Solt utcáig, Duna folyam, Hosszúréti patak, a Budapest-Dombóvár-Pécs vasútvonal, a Solt utcától a Kondorosi útig. A települést 1950-ben csatolták Budapesthez.

*Albertfalva fő utvonalai és átmenő vasútvonala
(Budapest atlasz, 2014)*

Albertfalva népessége:	1851-ben	170 fő
	1900-ban	791 fő,
	1949-ben	5 210 fő

Három, észak-déli főútvonala, a Fehérvári út és a Budafoki út meghosszabbítását jelentő Hunyadi János út, valamint a Tétényi út – Sáfrány utca mellé az M6-os autópályára kivezető kétszer kétsávos Szerémi út csatlakozott, amelyen – részben legalábbis – a Rákóczi

hídról lejáró 1-es villamos is közlekedik. Említett Budapest – Pécs vasútnak közös Budafok-Albertfalva megállója van.

Albertfalva története

A község – eredeti német nyelven Sachsenfeld Gemeinde – 1825-ben jött létre német telepesek betelepítésével, a Duna jobb partján, a Ráckevei uradalom területén, Promontóriummal határosan a Buda felé vezető út mentén, Albert Kázmér (1742-1822) Szászország – Teschen hercege (Mária Krisztina főhercegnő férjének, Mária-Terézia vejének) közreműködésével. A település így kapta az Albertsdorf – Albertfalva nevet.

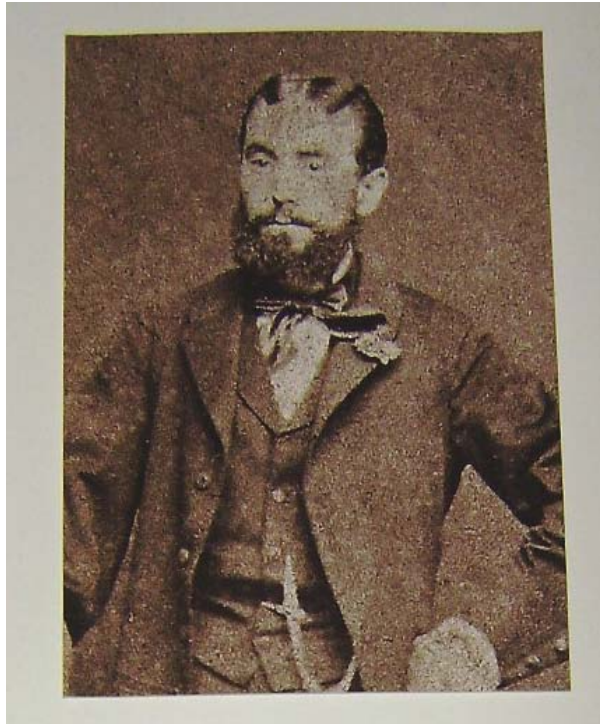
A település 1900-ban nyerte el a község elnevezést, 1910-re pedig nagyközséggé nőtte ki magát. Önállóságát 1950-ig sikerült megőriznie, amikor is ötezer körüli lakójával a Fővároshoz csatolták, így ettől kezdve a XI. kerület, ma már Újbuda része.

A község történetét a kezdetektől a századfordulóig Halabuk József dolgozta fel „Albertfalva” c., 1997-ben az Albertfalvi Szt. Mihály Plébánia által kiadott könyvében.

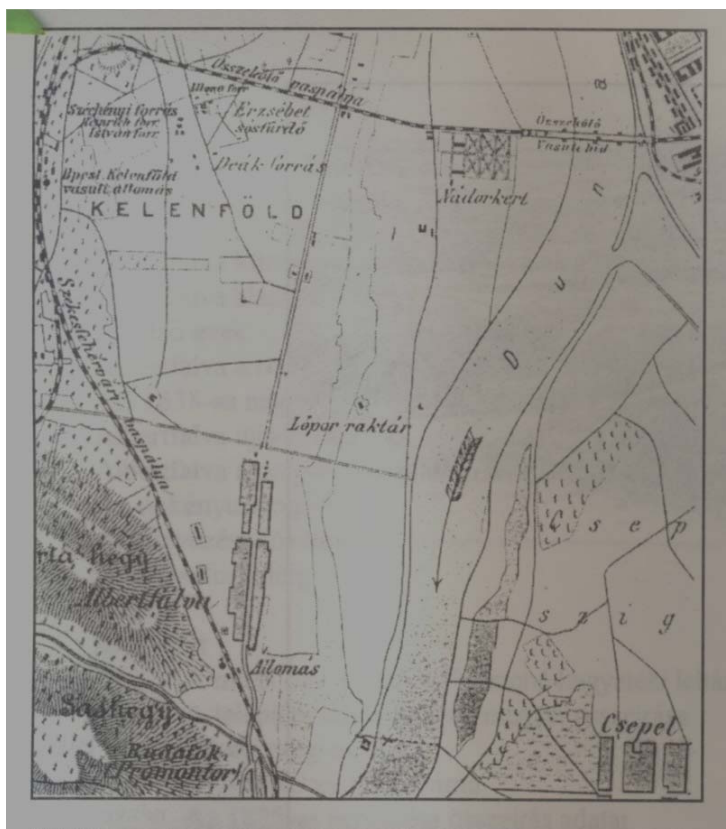

*Sachsenfeld Gemeinde 1825. évi
viaszpecsétje (Halabuk, 1997)*

Az 1828. évi összeírás alapján Albertfalva 104 lakosa közül 28 a mesterséget űző, ezekből is 9 asztalos, segéddel vagy a nélkül. 1885-ben már 46 faiparost; asztalost, faesztergályost, fafaragót és képfaragót tartottak nyilván. Közöttük volt Mahunka Alajos és Mahunka Imre, mindketten asztalosok.

Mahunka Alajos (Albertfalvi Múzeum)

*Albertfalva Kelenföld és Budafok között
a 19. és 20. század fordulóján (Halabuk,1997)*

A honfoglalás ezredéves évfordulója környékén Albertfalván több, mint ötven iparos élt: „s ezek mindannyian a bútorigart űzik” – állította egy szakközlés. A mesterek évente ötszáztól kétezer forintig terjedő összeget költöttek nyersanyagok beszerzésére. Ez évi harminc-negyvenezer forintot jelentett. A célszerűség szülte a hazai viszonyok között ritka szövetkezeti formát, a nyersanyag beszerző szövetkezetet, amely 1891. december 6-án alakult meg Albertfalván, a Pest megyei hitelszövetkezethez tartozott. A szövetkezés gondolatát a termelők hasznát lefölöző kereskedők elleni közös fellépés is motiválta előbb a közös nyersanyag beszerzése, később a késztermékek értékesítése. voltak.

Edvi Illés Aladár így ír 1896- ban a főváros környéki asztaloságról:

„Nagy jelentőségű nálunk a bútorasztaloság, főképpen az iparosok számát tekintve, ezek vagyoni helyzetét szemügyre véve, azonban arra a szomorú tapasztalatra jutunk, hogy legtöbb csak tengődik és igazi

műbútor helyett, amire a legtöbb mester előtanulmányaival és külföldön szerzett tapasztalataival hivatott volna, kénytelen olcsóbb és rosszabb minőségű kereskedelmi bútorokat készíteni. Ennek okát a sokkal kedvezőbb helyzetben lévő bécsi bútoripar versenyében találjuk. Nevezetesen, hogy a főváros közvetlen közelében, Újpesten, Albertfalván száz számra találhatók az olyan asztalosok, akik olcsóbb kereskedelmi árut készítenek és az exportbútort kiszorítani igyekeznek. Néhány nagy cég pedig ugyanezt igyekszik elérni a drága műbútor terén”.

Asztalosaink szakmai felkészültsége nem maradt el az osztrák iparosok mögött – írta a kor asztalosairól Irmes István 1983-ban, majd így folytatta: Tény azonban, hogy a kommersz bútor gyártása terén a bécsi asztalosok lényegesen olcsóbban dolgoztak. Ennek magyarázatát munkamegosztáson alapuló szervezeteik adták, amikor is minden iparos a maga specialitását készítette, ugyanakkor nálunk „egyetemes” asztalosság volt. Az ottani társiparosok, mint esztergályos, fafaragó, párkányléc maró, lakatos, furnérgyártó, stb. a nagyobb forgalom és a verseny miatt olcsóban szállítottak az asztalosoknak. Nálunk az asztalos ezeket gyakran harmadkézből kapta Bécsből. Hozzájárult ehhez az is, hogy az embereknek már akkor is szebbnek, jobbnak tűnt az osztrák áru a hazainál.

A munkamegosztáson alapuló szövetkezés és specializálódás szükségességét felismerve néhány pesti asztalosmester 1894-ben Bútorcsarnok néven szövetkezetet alapított, hogy egyesült erővel vegyék fel a versenyt, mindenek előtt az importtal. A szövetkezés nem kis sikert hozott, különösen az 1900-as évek elején, amikor is létrejött a Budapesti Asztalos Szövetkezet, amely 1934-ig sikeresen működött. Az alapító tagok száma 90 főre tehető, mely az évek során ingadozott (Dalocsa, 1994).

Albertfalvai asztalosok

Az albertfalvi asztalosságról a legtöbb ismeret, gyűjtött tárgy az 1980-ban megnyitott Albertfalvi Helytörténeti és Iskolamúzeumban található Beleznay Andor egykori iskola- és múzeumigazgató kutatásai, gyűjtése nyomán. A Múzeumban ifj. Pálos (Prüller) István (1911-1963)

asztalosmester műhelyének kéziszerszámai is megtalálhatók leánya, Ambrusné Pálos Erzsébet adományaképpen.

Albertfalva és Újpest asztalosipara egyaránt a 19. század első felében bontakozott ki. Albertfalván a községalapítással egy időben alakult meg a céh. Az első atyamester Stróbl József (...-1855) asztalos lett, aki haláláig, 1885-ig viselte ezt a tisztséget. Utóda, veje Stibinger Zakariás, (1830-1879) akit Mahunka Alajos (1826?-...) követett az atyamesteri székben. Őt már nem a halál fosztotta meg tisztségéből, hanem a céhek megszűnése. Az 1886-ban megalakult Albertfalvi Ipartestület első elnöke is Mahunka Alajos lett, Mahunka Imre (1861-1923) apja.

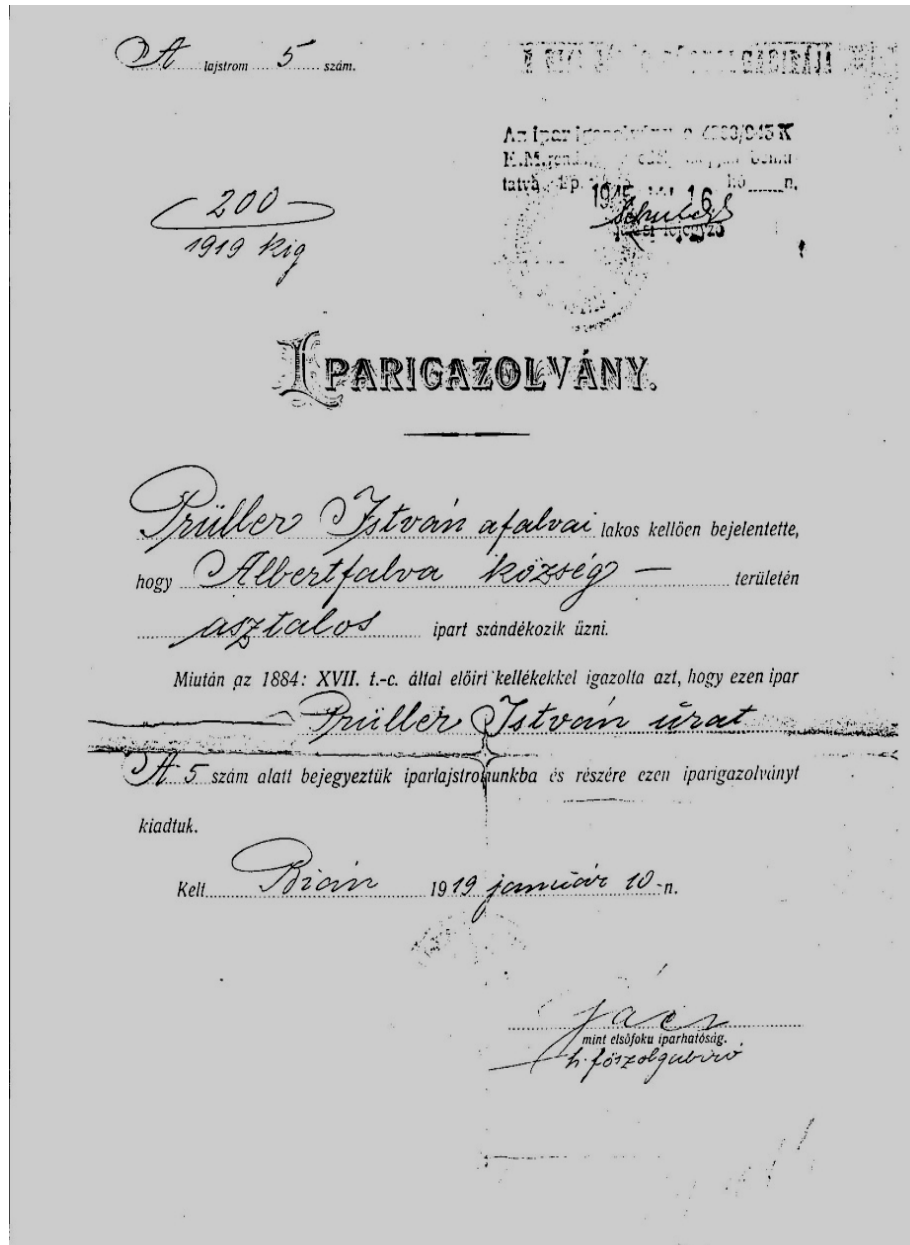
Az Albertfalvánál nagyságrendileg nagyobb lélekszámú szomszédos Promontoron (ma Budafok) a 19. század végén az itteni asztalosokról, csak mint „die Leimarschigen” („enyvesseggűekről”) beszéltek.

Az albertfalvai asztalos dinasztiák kiemelkedő személyisége volt Mahunka Imre, aki a pesti Józsefvárosban alapított műhelyt, ill. ahogy akkor nevezték bútorgyárat és akit az 1900. évi párizsi világkiállításon arany éremmel tüntettek ki. Életéről, munkásságáról külön összeállítás készült 2015-ben a Faipari Tudományos Egyesület által kiadott a „Fafeldolgozás nagyjai” sorozat keretében. Sajnálatos, hogy – finanszírozó hiányában – az emlékfüzet nyomtatásban nem jelent meg.

Mahunka Imre fiataalkori képe
(Albertflalvi Múzeum)

Említésre érdemes, hogy Prüller István,(1888 – 1953) a község kiemelkedő szakembere, Herbert Hoover amerikai elnöknek, Schipek Imre (1931-1996) pedig Reza Pahlavi iráni sahnak is szállított bútort, de ez már a 20. században történt.

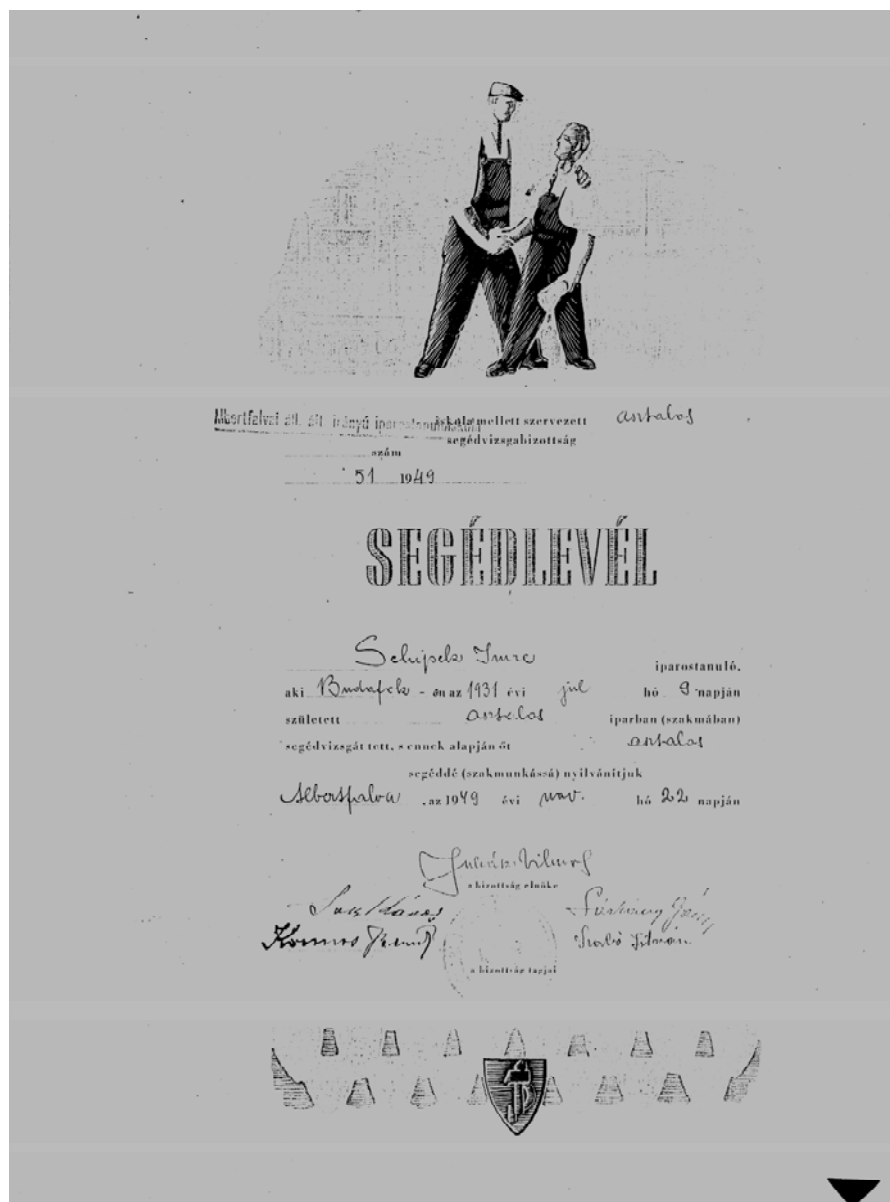
Prüller István iparigazolványának másolata 1919-ből
(Alberfalvi Múzeum)

Pállos (Prüller) István arcképe (1911-1963)
(Albertfalvi Múzeum)

Schipek Imre arcképe
(Albertfalvi Múzeum)

Schipek Imre segédlevelének másolata
(Albertfalvi Múzeum)

Albertfalvai Iparos céh és Ipartestület

A kézműves mesterségek gyakorlását a középkortól a céhek rendtartásukban szabályozták. Az 1850-es években két rendelkezés is született, amelyek közül az 1851-es Ideiglenes Iparutasítás lényegében a céhszabályokat korszerűsítette, míg a második, az 1859. évi Iparrendtartás már az iparszabadság elvén alapult. Bizonyos kivételekkel az ipart egyszerű bejelentés alapján üzni lehetett, megszűnt a

mestervizsga, céheket a továbbiakban nem lehetett létrehozni.

Lényegében ezt az elvet követte az 1872. évi VIII. törvénycikk, mely első paragrafusában kimondta, hogy minden nagykorú egyén szabadon űzheti iparát, az önálló iparűzés megkezdéséhez csak bejelentéshez, nem pedig képesítéshez kötött. A kényszerszövetkezők módjára működő céhek helyett önkéntes ipartársulatok alakultak.

Az 1884. évi XVII. törvény rendelkezései alapján 1885 február 10-én Albertfalván is létrejött az ipartestület, amely célul tűzte ki:

„ A testületi tagok között a rendet és az egyetértést fenntartani, az iparhatóságnak az iparosok közt fenntartandó, rendre irányuló tevékenységet támogatni, az iparosok érdekeit előmozdítani, s őket haladásra serkenteni”... „Ez okból gondoskodik arról, hogy: a/ az iparosok és segédek között rendelkezett viszony álljon fenn: b/ hogy a tanoncok ügye rendeztessék: c/ hogy az iparosok és tanoncok vagy a segédek között felmerülő surlódások és vitás kérdések elintézésére békéltető működés biztosíttassék: d/ hogy az iparosok anyagi érdekeit, szövetkezetek alakítása által előmozdítsa”

Albertfalvai Ipartestület pecsétje (Albertfalvi Múzeum)

A megyei monográfia szerint a községi iparos társadalom megoszlása ekkor az alábbi volt: 41 asztalos és 3 faesztergályos, 6 kalapos, 7 szatócs, továbbá 1-1 mészáros, szíjgyártó, cipész, fakereskedő, kocsmáros.

Albertfalva kétnyelvű pecsétje az Ipartestület alapító okleveléről

Albertfalva község pecsétje (1891?)

Az Ipartestület első elnöke Bisitskevits Tamás, jegyzője Malovits János volt. A vezetőség választott tagja volt még Flór Ferenc, és Mahunka Alajos. Utóbbi Stibinger Zakariás veje, Matzky Ede követte az ipartestületi elnöki székben. Leányát Prüller István asztalos vette feleségül, aki 1920 és 1938 között volt az ipartestület elnöke. 1938-ban megszűnt az Albertfalvai Ipartestület önállósága, Budafokhoz csatlakozott. A céhláda azonban az iratokkal együtt a Prüllerről Pálosra magyarosított többgenerációs asztalos család kezelésében maradt. Az albertfalvai ipartestület iparos körre szűkült le, s ennek titkára ifjabb Pálos István lett.

1.

Albertfalvi ipartestület alapszabályai.

1. §.

név.

A testület néve: Albertfalvi ipartestület.

Székhelye: Albertfalva község.

2. §.

cél.

Az ipartestület célja: a testületi tagok közt a rendes és az egyetemi, közt fenntartani; az iparközségnek és iparosok közt fenntartani; rendes irányuló működését támogatni; az iparosok érdekeit előmozdítani; sőt a haladásra serkenteni.

Er okból gondoskodik arról:

a, hogy az iparosok és segédek közötti rendes viszony álljonak fenn;

b, hogy a tanonokok ügye rendeztetik;

c, hogy az iparosok és tanonokok, vagy a segédek közt felmerülő sűrűdások és vita kérdések elintézésére békés, jótéti működés birtokosok;

d, hogy segélyintézetek létesüljenek;

e, hogy az iparosok anyagi érdekeit növelhetik alakításával az előmozdítás.

3. §.

hatósági feladat.

Az ipartestület az 1884 évi III. T. az 197. §-a alappján a hozzá tartozó iparosok és segédvállalkozók név, mindazonok a teendőket végzi, a melyeket az 1884 évi III. T. az 59-110 §§-a értelmében az előzőekben iparközségnek kell végrehajtania.

Er okból:

a, a hatóságok az iparügy tekintetében köllőleg

Az „Alberfalvi Ipartestület Alapszabályai” c., 28§-ból álló kézzel írt dkomentumot az elnökön és a jegyzőn kívül 36 fő írta alá. Közöttük volt:

Bisitskevits Tamás

Voditska József

....

Szabó Péter

...

Tonner Josef

Vlah Antal

Flór Ferenc

Pöhl Lajos

Mahunka Imre

Till Gyula

.....

Mindler Henrik

Florovicz Károly

...

Szabó Lajos

Böckl Lajos

Mahunka Alajos

Kovács Sándor

Stróbel József

Hörmann Gyula,

Kopeczki Ágoston

Holzheker Antal

Szijártó János

...

Pechtol Ferenc

Till Károly

Draugot János

Pamie Mátyás

...

Henschel..

...

Izinger Károly

Wolf ...

...

...

Mihályi Károly

Marx Lajos nevében

Mahunka...

Az Ipartestület létszámának alakulása (Halabuk, 1997):

1879	30
1887	54
1892	58
1898	56

A 19. század végével alig hétszáz lelket alig számláló Albertfalva közel száz asztalosával messze földön híressé tette a kis községet. A világlátott, nagy európai asztalosműhelekben tapasztalatot szerzett mesterek a szó valódi értelmében a szakma művészei voltak.

Albertfalvi asztalosok listájában az Albertfalvi Múzeumban 1828-tól kezdődően (Bagi Imre) és 1996 (Schipek Imre) között 56 név, valamint három asztalos dinasztia szerepel. Ezek közül a Stróbl Józseffel induló Matzky Ede – Prüller István - Pálos(Püller)István - Pálos Erzsébet (1940) dinasztiát, valamint a Schipek dinasztiát emelem ki. Ez utóbbi Schipek Károllyal (1888-?) indul, majd Schipek Andrással (1903-1965) folytatódik, végül az utolsó albertfalvi asztalossal Schipek Imrével(1931-1996) zárul. A Múzeumban megtalálható még a Wodicska dinasztia családfája is.

A Stróbl – Matzky – Prüller – Pálos dinasztia:

Stróbl József (....1855)

Stróbl Katalin (1832-1918) – Stibinger Zakarias (1830- 1879)

Stibinger Irma (1861-1928) – Matzky Ede (1851- 1923)

Matzky Irén (1892-1968) – Prüller- Pálos István (1888-1953)

Ifj. Pálos István (1911 -1963) – Ferwágner Erzsébet

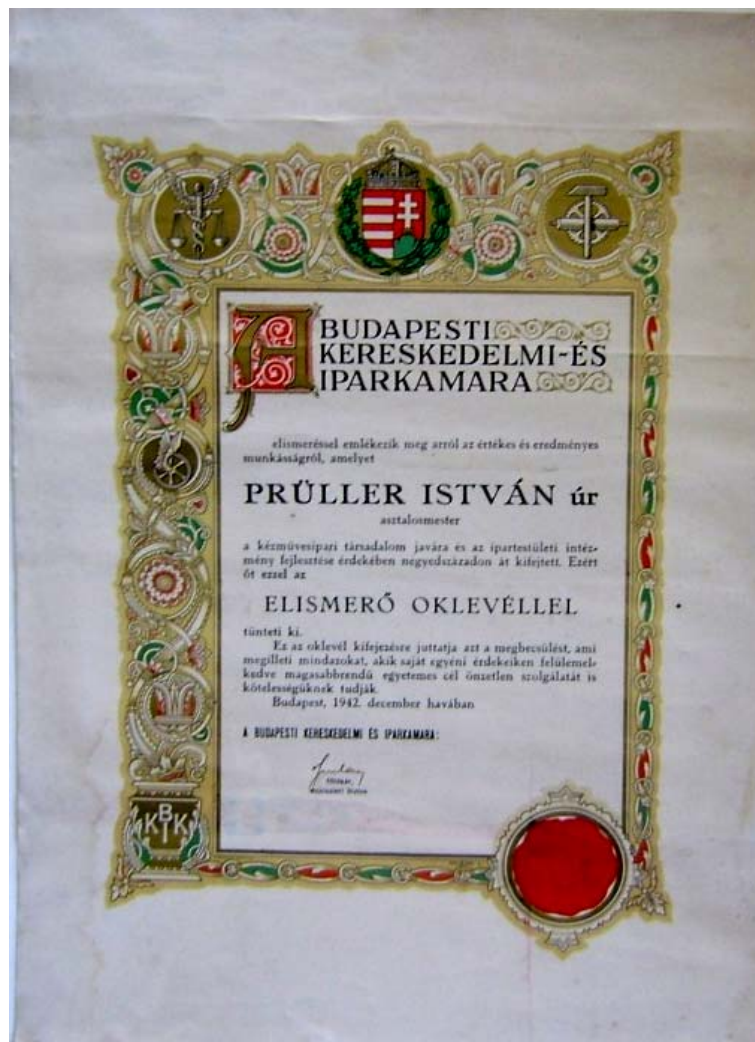
Pálos Erzsébet (1940) – Ambrus József

Albertfalván már az első világháború után érződött az izmosodó gyáripari termelés hatása az albertfalvai kisiparos asztalosokra, akik nem tudták felvenni a versenyt a célgépeken dolgozó betanított munkások alacsony órabérével.

A legnagyobb változást azonban a második világháború, és az azt követő államosítás hozta. 1948-ban a tíz alkalmazottnál többet

foglalkoztató műhelyeket mind kisajátították. A nagy asztals hagyományokkal rendelkező városrészben csak ketten tartottak ki, folytatták az ipart: Pálos István és Schipek Imre. Mindkettőjüket zaklatták, s amikor látták, hogy nem hajlandók szövetkezetbe, vagy állami tulajdonú gyárba menni, az adóhatóságokat szabadították rájuk; nem fogadták el adóbevallásukat.

Gyermekkori emlékem ezzel egybe cseng: az ország nyugati határvidékén éltünk, s abban az időben asztalosmester édesapámat is zaklatták, nem fogadták el adóbevallását, visszamenőleg vetettek ki rá újabb és újabb adót. Végül kénytelen volt feladni az ipart, és a megyei állami építőipari vállalat asztalosüzemében munkát vállalni, ahol szívesen fogadták, elismerték, mint szakembert.

*Prüller Istvánnak 1942-ben a Budapesti Kereskedelmi
Kamarától kapott elismerő oklevele (Albertfalvi Múzeum)*

A céhláda

A céhláda a céh értékeinek, kiváltságleveleinek, jegyzőkönyveinek, egyéb fontos iratainak, pecsétnyomójának, pénzének és más értéktárgyainak őrzésére szolgált. Jelentősége azonban messze túlnőtt ezen. A testület szimbóluma lett, ezért volt külsejében is díszes és reprezentatív, hogy a céh tekintélyét és fényét méltóképpen hirdesse. A céhláda, mint a céhtestület hatalmának jelképe – ha nem volt külön céhház - a céhmester házában állott.

Az albertfalvi céhládát 1852-ben Stróbl József asztalos készítette, aki a későbbi elajándékozó Ambrusné Pálos Erzsébetnek volt a szépapja. A mívész láda restaurálását 1973-ban László Ferenc faszobrász restaurátor végezte el. Pótolta a hiányzó furnérozást, a benyomódott részeket gőzöléssel egyenesítette ki. A karcokat kicsiszolta, a szétszáradt tetőt visszaenyvezte. A külső szennyeződéseket kromofággal lemaratta, majd olajozás után az egész ládát lepolítúrozta, a megtisztított vereteket visszarakta. A restaurálás nyomán a diófa céhláda visszanyerte eredeti művészi külsejét.

Az albertfalvi céhláda képe (Albertfalvi Múzeum)

A Budapesti Történeti Múzeumnak ajándékozott láda - írta Tóth Imre 1974-ben - diófából készült, a szélessége 35 cm, hosszúsága 50 cm, a magassága 41 cm. Oldalait szimmetrikusan kígyózó mintázatú gyökérfurnér borítja. A ládán körben jávor intarziacsík fut, amely a sarkoknál ívesen megtörik. A láda tetején és alján szegélylécet találunk, két oldalán és tetején rézfogantyúk vannak. Korabeli kovácsolt zárszerkezete kulccsal nyitható. A láda – amelyet Halabuk József 2003-ban bíróládanak nevezett - jelenlegi a Kiscelli Múzeumban található.

Felhasznált források:

Albertfalva. Wikipedia 2016. 01-31.

Albertfalvai Helytörténeti és Iskolamúzeum gyűjteménye. Asztalosipari kiállítás.

Budapest zsebatlasz 1:25 000 (2011). Cartographia Budapest. : 26

Dalocsa Gábor (1994). Tények és gondolatok a bútorigari szakágazat multjáról és jövőjéről. Kézirat, Budapest.

Edvi Illés Aladár (Szerk.,1896): Budapest műszaki útmutatója in Halabuk (1997).

Hoffmann Pál dr.(1977): „Házhelyek Promontornál...” Albertfalva története.
„Baugrundstücke bei Promontor” Die Geschichte von Sachsenfeld /Albertfalva.
Albertfalvi Polgárok Köre.

Halabuk József (1997): Albertfalva története a kezdetektől a század fordulójáig.
Albertfalvi Szent Mihály Plébánia: 9, 46.

Halabuk József (2003): Céhláda, avagy a falu bíróládája? in Tanulmányok a tudomány, a technika és az orvoslás történetéből. MTESZ-TTB, OMM: 153-157.

Irmes István (1983): Adatok a magyar bútorigar kezdetének történetéhez. Faipar, 1983. 8.sz.: 82-93.

Sümegh László (2011): Albertfalva története in: Emlékkönyv 1941-2011. Albertfalvi Szt. Mihály Római Katolikus Plébánia : 7–16.

Sümegh László (2013): Albertfalvi történetek. Tinta Könyvkiadó, Budapest.

Szulovszky János (szerk, 2005): A magyar kézműipar története. Magyar Kereskedelmi és Iparkamara. Budapest: 37, 331

Tarján Iza: Múlt idők asztalosipara. Újbuda. VII. évf. (1997 okt. 15): 21.

Tóth Imre: Az albertfalvi asztalos céhláda. Budapest. A főváros folyóirata. XII. évf. 1.sz. (1974 jan.1.): 38.

Új róm. kat. templomot szenteltek fel Albertfalván. Vállalkozók Lapja 1941. 5054. sz. in Emlékkönyv 1941-2011. Albertfalvi Szt. Mihály római katolikus plébánia. 28-29.

**(Dr. Tóth Sándor László
2016. február)**